

MEMÒRIA DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA PREVENTIVA
EFECTUADA AL CARRER PORTAL DE SANTA MADRONA, 2-8,
MONTSERRAT, 19, BARCELONA.

Data de la intervenció: 4 AL 8 DE FEBRER 2008
Codi MUHBA: 014/08

Direcció: Cristina Sayos
Mataró, 8 Desembre 2010

ÍNDEX

1. MOTIVACIONS DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA
2. METODOLOGIA
3. FITXA TÈCNICA
4. SITUACIÓ GEOGRÀFICA I HISTÒRICA
5. ANTECEDENTS ARQUEOLÒGICS
6. TREBALL REALITZAT
7. CONCLUSIÓ
8. BIBLIOGRAFIA
9. REPERTORI ESTRATIGRÀFIC

ANNEX

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA
DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

1. MOTIVACIONS DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA

La intervenció arqueològica preventiva de la qual tracta la present memòria, s'ha dut a terme arrel de la necessitat per part de l'empresa **FECSA-ENDESA** de realitzar una canalització en rasa de la línia subterrània de la xarxa de Baixa Tensió als carrers Montserrat i Portal de Santa Madrona.

L'obra respon al número de llicència FECZE0219981-I i ha estat realitzada per l'empresa **ESPELSA**.

Donat que aquest indret s'inclou en una zona d'interès arqueològic, es va creure oportuna la necessitat d'intervenir-hi arqueològicament, realitzant-se un Projecte (codi MUHBA 014/08) coordinat pel Museu d'Història de Barcelona, de l'Ajuntament de Barcelona, i encarregant-se de l'execució arqueològica a l'empresa **ATICS, S.L.** La direcció tècnica ha estat assumida per l'arqueòloga **Cristina Sayos Trapote**, i ha comptat amb la supervisió del Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de Barcelona.

El treball arqueològic en qüestió s'havia de realitzar entre els dies 4 i 8 de febrer de 2008. .

2. METODOLOGIA

La metodologia emprada, sistemàtica i adequada s'inspira en el mètode de registre utilitzat per E.C. Harris (Harris, 1991).

El mètode de registre estratigràfic s'ha fonamentat en l'ús d'un registre codificat (Unitats Estratigràfiques) de tradició anglosaxona, realitzant-se plantes parcials acotades en tots els nivells físics extrets i la documentació fotogràfica pertinent.

Paral·lelament a aquesta tasca s'ha configurat la documentació planimètrica general i fotogràfica del jaciment.

En el cas de trobar-se material arqueològic es codificaria segons els següents criteris, **014** (Sigles de la intervenció arqueològica) – **08** (any del permís) – **nº de UE** (Unitat Estratigràfica) – **nº inventari** (Número de diferenciació de les peces més significatives).

3. FITXA TÈCNICA

NOM DE LA INTERVENCIÓ	Carrer Portal de Santa Madrona, 2-8, Carrer Montserrat, 19
UBICACIÓ	Districte de Ciutat Vella, Barcelona
COORDENADES UTM Fus31N amb Datum ED50 (UB/ITC)	X: 431167 m Y: 4581101 m Z: 5,6 m.s.n.m.
CONTEXT	Zona urbana
TIPUS D'INTERVENCIÓ	Preventiva terrestre
CLASSE D'ACTIVITAT	Control i/o excavació
DATES D'INTERVENCIÓ	4 al 8 de febrer de 2008
PROMOTOR	FECSA-ENDESA
EQUIP TÈCNIC	Cristina Sayos Trapote, arqueòloga directora

4. SITUACIÓ GEOGRÀFICA I HISTÒRICA

Com ja hem dit a l'apartat anterior, la intervenció arqueològica s'ha realitzat als carrers Montserrat i Portal de Santa Madrona, al barri del Raval, al districte de Ciutat Vella de Barcelona.

La ciutat de Barcelona es troba dins d'un terme municipal que s'estén a la costa de la mar Mediterrània en una plana d'uns 5 km d'amplària (l'extensió total del terme és de 91,41 km²), limitada al NW per la serra de Collserola, entre els sectors deltaics del Llobregat i el Besós. La seva funció capital ha estat sens dubte afavorida per la situació geogràfica d'aquesta plana, on conflueixen els dos grans eixos de comunicació que travessen en direcció Nord-Sud la Catalunya central (el Llobregat i l'eix dels rius Besós-Congost-Ter) i que accedeixen a la ciutat a través del congost de Martorell el primer i del coll de Finestrelles, sota el turó de Montcada, el segon.

La falla, originada al moment de la fractura del Massís Catalana-Balear, dibuixà el que, a grans trets, havia de ser la costa catalana. Per això, el pla inclinat del peu de Collserola és de basament paleozoic i d'estructura tabular, havent estat afectat per tots els moviments orogènics alpins. En el miocè i el pliocè, damunt del sòcol paleozoic se sedimentaren dipòsits marins, dels quals són testimonis el seguit de turons suara anomenats. El Pla, que des de Collserola va baixant suaument i d'una manera regular, en el punt de contacte entre la Ciutat Vella i l'Eixample, es produeix una ruptura de continuïtat amb la presència d'un salt o esglaó d'uns vint metres, clarament visible en la morfologia urbana. Aquest tall va ser aprofitat per la defensa, recolzant-hi les muralles, o per a l'economia, instal·lant a les Moles diversos molins aprofitant el sallent. De l'esglaó cap a mar ja no hi ha sòcol de llicorella ni de granit, sinó un mantell al·luvial format per les aportacions de les rieres, dels torrents, dels deltes dels rius veïnals i el corrent litoral.

Aixa doncs, el Pla es pot dividir en tres sectors: El *Pla inclinat*, els *turons arran de mar*, i el *pla de baix*, que correspondria a la zona compresa entre l'esglaó i el mar. En aquest sector hi dominen materials al·luvials més fins aportats per rieres, torrents i les aigües d'escorrentiu que baixen de la serra i, també, dels corrents marins.

Fins la segona meitat del s. XIX la població barcelonina es va concentrar a l'anomenat *Casc Antic*, zona amb gran tradició històrica on l'assentament de l'home es remunta fins a la mateixa prehistòria, amb un neolític cardial que es va assentar a la zona de Sant Pau del Camp; la ciutat romana es troba en el centre del casc antic i de l'època medieval i moderna molts edificis encara resten en peu.

Barcelona, va sorgir de l'expansió medieval com una ciutat que havia arribat als seus límits espacials i que es disposava a ordenar el seu teixit urbà i social.

Les muralles del s. XIII havien resguardat les *viles noves* creades fora del recinte romà i a partir del s. XV Barcelona va protegir amb un tercer tram de muralla els camps de cultiu del raval.

A l'interior del nou perfil urbà, quan la cort s'havia allunyat de les seves portes i el Mediterrani es feia petit davant el comerç atlàntic, la Barcelona consolidada va erigir la ciutat gòtica al voltant de l'estructurat centre geomètric i polític de la Plaça Sant Jaume, mentre apareixia amb força la ciutat artesanal als voltants de Santa Maria del Mar que convertiria a la Barcelona de l'època en una ciutat de mercaders, navegants, comerciants i professionals. Es tractava doncs d'una ciutat participativa, corporativa i selectiva. Era la Barcelona dels gremis.

La Plaça Sant Jaume es troba al cim del *mont Tàber*, geològicament és un paleorelleu exhumat en retrocedir gradualment el "graó barceloní"; sobre aquest turó s'ubicà la ciutat romana en època d'August.

Respon a la probable ubicació de l'antic *forum* de la ciutat romana, a la intersecció entre els dos eixos de la ciutat, el *Decumanus* i el *Cardo Maximus*, aquest últim es troba a l'actual carrer Llibreteria i al carrer del Call.

El barri del Raval a l'època romana es trobava fora de les muralles defensives, però emmarcat dins de l'*ager* de Barcino, relativament a prop de l'antiga línia costanera.

A les seves proximitats, s'han documentat restes d'una vil·la romana i una necròpolis (àrea de Sant Pau del Camp i voltants de l'església de Sant Llätzer) que testimonien l'ocupació contínua d'aquest espai.

A l'època medieval, aquest indret formava part d'una de les àrees d'ampliació de la ciutat: el Barri del Raval. Un barri que es trobava configurat per horts, camins i rieres que poc a poc s'anaren convertint en carrers; era la part amb menys densitat de població de l'època medieval.

A partir del segle XIV, Barcelona eixamplarà les seves muralles per tal d'incloure-hi el Barri del Raval, per tal d'assegurar les expectatives de creixement urbà.

La tercera muralla, que ampliava la ciutat medieval fortificada en temps de Jaume I, es va aixecar durant el regnat de Pere el Cerimoniós, a mitjans segle XIV, configurant el barri del Raval. Però l'obra no va estar enllestida del tot fins a la fi del segle XV.

La zona s'organitzà en tres grans eixos ja existents: els carrers Hospital, Tallers i Sant Pau. Aquestes expectatives no es varen complir, degut a la conjuntura política (Barcelona s'arruïnà amb la guerra contra Joan II), les dificultats econòmiques (el comerç es desplaçava cap a l'Atlàntic) i socials (davallada demogràfica per epidèmies i pestes).

El portal de Santa Madrona (o de Drassanes), defensat per una torre remodelada el 1664, és l'únic que es va salvar de l'enderroc de les muralles al segle XIX, juntament amb un tram del mur que ara limita amb el Paral·lel.

Les frustrades expectatives de creixement del barri van deixar dins de les muralles una gran quantitat de sòl edificable que va afavorir la instal·lació de diverses entitats religioses, algunes fruit de la Contrareforma, entre els segles XV i XVII.

A finals del segle XVII es produí un inici d'urbanització, i les indústries començaren a intercalar-se entre mig dels horts, convents i cases gremials. Una realitat industrial plenament instaurada entre 1770 i 1840. Les principals indústries estaven relacionades amb el tèxtil, petites manufactures i producció de ceràmica.

Al segle XVIII es constata com el creixement del Raval restava condicionat pel desenvolupament de la indústria. Els habitatges sofriren una subdivisió en múltiples habitatges de lloguer per recollir els nombrosos camperols que fugien de la fam del camp (crisi agrícola 1765-1766) cercant en la indústria de Barcelona la prosperitat que la terra no els donava.

A finals del segle XIX, aquesta expansió industrial començà a minvar. Aquest fet, juntament amb el malestar existent per les condicions laborals dels obrers, provocà que molts treballadors marxessin a altres zones de la ciutat o als pobles del Pla.

Avui en dia, aquest barri està totalment urbanitzat. Els horts han anat desapareixent paulatinament, juntament amb la nova

ordenació urbanística. Ens els darrers anys s'estan portant a terme diverses actuacions urbanístiques que tenen com a objectiu la reactivació del teixit social.

5. ANTECEDENTS ARQUEOLÒGICS

Són diversos els treballs realitzats a la zona amb resultats desiguals, essent els més destacables els duts a terme dins del recinte de les Drassanes.

Així trobem diferents sondejos fets per A. Gómez (GÓMEZ, 2000) i D. Calpena (CALPENA, 2000 i 2002), que permeteren arribar fins als estrats geològics a diferents naus de l'edifici i al mateix temps documentar un mur del s. XV que fou amortitzat arrel de les reformes desenvolupades entre els segles XVII i XVIII.

Els treballs realitzats a la zona exterior de les Drassanes han resultat ara per ara negatius.

Altres treballs arqueològics a la zona són les intervencions, amb resultats negatius, fetes per V. Camarasa (CAMARASA, 2002); Ll. Juan (JUAN, 2005); C. Sayos (SAYOS, 2006) i R. Castillo (CASTILLO, 2007).

6. TREBALL REALITZAT

El dia 4 de febrer de 2008 s'inicien els treballs per tal de dur a terme la canalització en rasa de la línia subterrània en xarxa de baixa tensió en els carrers Portal de Santa Madrona 2-8, i carrer Montserrat 19, de la ciutat de Barcelona.

Segons el projecte d'obra presentat al MUHBA, es preveia l'obertura d'una rasa de 23 metres de llargada, per 0'40 d'amplada i 0'80 de fondària (tret del encreuament que van baixar uns 0'60m) al carrer Montserrat; i una rasa de 55 metres de llargada, per 0'40 d'amplada i 0'80 de fondària al carrer Portal de Santa Madrona; en forma de L.

Aquesta rasa s'ha denominat amb el núm. 100, mentre que les diferents UE documentades s'han anat numerant a partir del núm. 101, correlativament.

D'aquesta manera es va procedir a l'obertura del subsòl, amb el martell d'una bobcat, inicialment, i amb pic a mà posteriorment. El primer nivell documentat (UE. 101) ha estat el paviment modern del carrer, format per lloses de formigó de 60x40x5 cm. (al carrer Montserrat) i llambordes de 20x20x4 cm. (al carrer Portal de Santa Madrona), a més de la seva preparació de formigó (UE 102), la potència de la qual oscil·lava uns 20 cm. Per sota d'aquest paviment es va documentar un nou estrat (UE 103), format per sauló barrejat amb material constructiu, que sol ser el sediment utilitzat habitualment per al farciment de les rases realitzades per la instal·lació de serveis; tot aquest sediment es va anar traient amb la pala de la bobcat i quan ja estava quasi tot tret s'utilitzava la forma manual, amb pic i pala, fins arribar a la fondària necessària, que en cap cas fou superior als 80 cm.

Un cop oberta la rasa, es va procedir a col·locar els cables de la línia subterrània, i tornant a tancar la rasa.

Així doncs, sense cap incidència a destacar, es van donar per acabats els treballs a que fa referència aquest informe el 8 de Febrer de 2008.

7. CONCLUSIÓ

El resultat de la intervenció als carrers Montserrat, 19 i Portal de Santa Madrona 2-8 amb el codi 014/08 constata la inexistència de restes arqueològiques a la zona afectada, i per tant podem parlar de resultats negatius.

L'estratigrafia que s'ha pogut documentar ha consistit en una seqüència contemporània formada per una capa de lloses de 4-5 cm que formen el paviment del carrer i que cobreix a una capa de preparació de formigó de 20 cm. Per sota d'aquesta capa de formigó ha aparegut sauló barrejat amb argiles i material constructiu, que cobria serveis moderns (cables d'aigua, gas, electricitat).

Afirmem que no s'ha observat l'existència de cap estructura o resta arqueològica de cap mena, i tampoc s'ha trobat cap tipus de material arqueològic.

L'escassa profunditat de les rases realitzades (amb un màxim de 80 cm), ha impedit documentar les cotes inferiors, per la qual cosa no es pot descartar que hi hagi restes arqueològiques per sota d'aquestes.

8. BIBLIOGRAFIA

- **AAVV.:** *QUARHIS 2*. Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona. Barcelona 2006.
- **CAMARASA, V.:** *Memòria del seguiment arqueològic realitzat a l'avda. Drassanes – Portal de Santa Madrona (Ciutat Vella)*. Barcelona 2002.
- **CASTILLO, R.:** *Intervenció arqueològica a la Rambla del Raval, 51*. Barcelona 2007.
- **CIRICI, A:** *Barcelona pam a pam*. Editorial Teide. Barcelona 1976.
- **DDAA:** *Els Barris de Barcelona*. Volum 1. Ciutat Vella i l'Eixample. Enciclopedia Catalana. Barcelona 1999.
- **HARRIS, C.:** *Principios de estratigrafia: manual de excavación arqueológica*. Editorial Crítica. Barcelona 1991.
- **JUAN, LL.:** *Memòria d'intervenció del control arqueològic al carrer Portal de Santa Madrona, 12*. Barcelona 2005.
- **SAYOS, C.:** *Memòria de la intervenció arqueològica preventiva efectuada a la Rambla. Metro - Línia 3 - Estació de Drassanes*. Barcelona 2006.
- www.poblesdecatalunya.cat : “Muralla i Portal de Santa Madrona”. Pobles de Catalunya. Guia del Patrimoni Històric i Artístic dels Municipis Catalans.

9. REPERTORI ESTRATIGRÀFIC

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE: 101	
INTERVENCIÓ: Montserrat, 19 – C/ Portal de Santa Madrona, 2-8	C/	CODI MUHBA: 014/08	Cronologia: S.XX	
DEFINICIÓ :	Paviment actual del carrer.			
DESCRIPCIÓ :	Lloses de 60x40 cm. i llambordes de 20x20 cm. Cota inicial: 5,50 m.s.n.m.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	102, 103	Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE: 102	
INTERVENCIÓ: Montserrat, 19 – C/ Portal de Santa Madrona, 2-8	C/	CODI MUHBA: 014/08	Cronologia: S.XX	
DEFINICIÓ :	Preparació del paviment actual del carrer. Cota inicial: 5,45 m.s.n.m.			
DESCRIPCIÓ :	Preparació del formigó.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	103	Es cobert per	101
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE: 103		
INTERVENCIÓ: C/ Montserrat, 19 – C/ Portal de Santa Madrona, 2-8		CODI MUHBA: 014/08	Cronologia: S.XX		
DEFINICIÓ :	Estrat				
DESCRIPCIÓ :	Estrat format per sauló estèril (argiles i material constructiu). Cota inicial: 5,25 m.s.n.m. Cota inicial: 4,70 m.s.n.m.				
MATERIAL DIRECTOR :					
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a		
	Rebleix a		Es reblert per		
	Cobreix a		Es cobert per	101, 102	
	Talla a		Tallat per		
	Es recolza a		Se li recolza		
	S'entrega a		Se li entrega		

ANNEX

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

Foto 1. Rasa c/ Montserrat

Foto 2. Seqüència estratigràfica de la rasa del c/ Montserrat

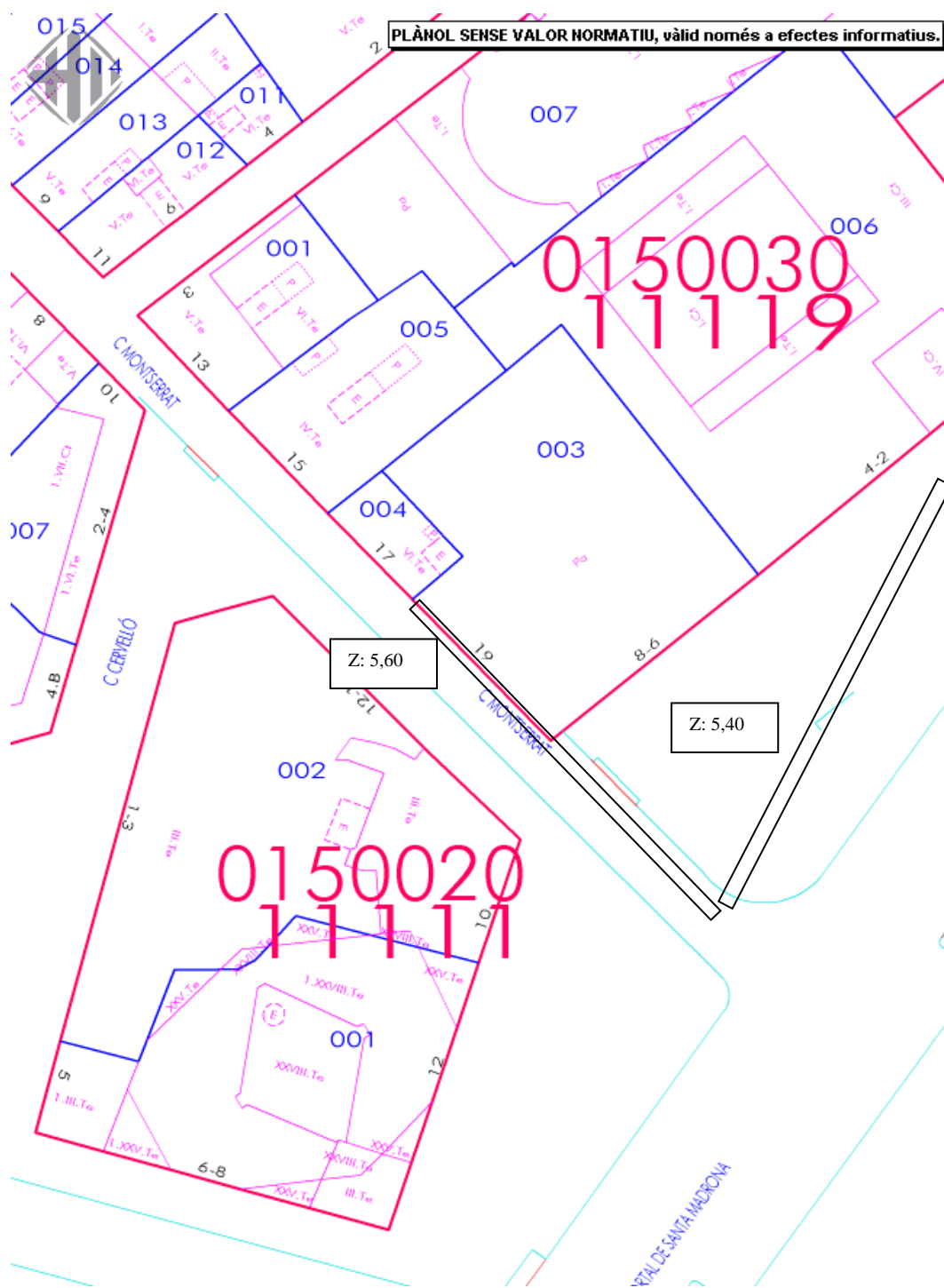

Foto 3. Rasa c/ Portal de Santa Madrona

Foto 4. Seqüència estratigràfica de la rasa del c/ Portal de Santa Madrona

DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

Rasa